

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

วิธีวิจัย ethnography ซึ่งใช้ในการวิจัยทางมนุษยวิทยานั้น มีเทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูลที่สำคัญคือ การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม โดยนักวิจัยจะเข้าไปศึกษาในชุมชนซึ่งประกอบด้วยกลุ่มคนที่มีวัฒนธรรม หรือมีความเป็นอยู่ร่วมกัน มีลักษณะร่วมในสังคมเหมือนกัน ชุมชนที่นักมนุษยวิทยาเข้าไปศึกษานั้น จะเป็นชุมชนขนาดเล็ก มีความเป็นอยู่เรียบง่าย (primitive society) ด้วยเหตุผลที่ว่า การเข้าไปในสังคมของชุมชนนั้น การรับรู้เรื่องราวต่างๆ จะทำได้โดยง่าย ข้อสรุปหรือประสบการณ์ที่ได้จากสังคมประเภทนี้ จะทำให้นักวิจัยสามารถนำไปใช้กับสังคมที่มีความยุ่งยากกว่าได้

นักมนุษยวิทยาจะอาศัยการปรับตัวให้เข้ากับชุมชนที่ต้องการศึกษา ซึ่งทำได้โดยการอาศัยอยู่ในชุมชนนั้นนานหลายเดือน นักวิจัยจำเป็นต้องพูดภาษาท้องถิ่นได้ด้วย แม้ว่าพฤติกรรมบางอย่างที่ศึกษาจะไม่ต้องอาศัยการพูดก็ตาม การที่นักอาศัยในชุมชนที่ศึกษาจะทำให้มั่นใจได้ว่านักวิจัยจะได้รายละเอียดเกี่ยวกับชีวิตประจำวัน และกิจกรรมต่าง ๆ ของผู้คน และคนในชุมชนเองก็จะรู้สึกเป็นธรรมชาติที่มีคนแปลกหน้ามาอาศัยด้วย (Pelto, 1970 อ้างโดย อำนวยวิทย์ ชูวงศ์, 2519)

วิธี ethnography ซึ่งใช้ศึกษาเรื่องการใช้โทรทัศน์ของเด็กในครอบครัวครั้งนี้ อาศัยการประยุกต์วิธีการของนักมนุษยวิทยา เพื่อให้สอดคล้องกับการวิจัยด้านสื่อสารมวลชน ตามแนวทางของ James Lull (1990) ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญ 4 ด้าน ได้แก่

- 1) การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง (sampling)
- 2) เทคนิคการสังเกตการณ์ (observational techniques)
- 3) ระดับขั้นของการเก็บข้อมูล (stages of data collection)
- 4) การจัดระบบและการนำเสนอข้อมูล (organizing and presenting data)

1. การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง เนื่องจากการวิจัยด้วยวิธีการ ethnographic นี้ ผู้วิจัยจะต้องเข้าไปศึกษาในครอบครัวของกลุ่มตัวอย่าง จึงอาจมีความยากลำบากในการขอความร่วมมือจากครอบครัวต่าง ๆ ดังนั้นการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างจึงต้องอาศัยกลุ่มอ้างอิงที่กลุ่มตัวอย่างสังกัดอยู่ เช่น สถาบันศึกษา หน่วยงาน หรือสโมสรต่าง ๆ เป็นต้น

การศึกษาในครั้งนี้กลุ่มตัวอย่างของการศึกษาวิจัย คือเด็กและครอบครัว ดังนั้นแหล่งอ้างอิงที่เหมาะสมที่สุดก็คือโรงเรียน ซึ่งผู้วิจัยได้เลือกติดต่อกับโรงเรียนประถมศึกษา โดยขอความร่วมมือจากครูใหญ่และครูประจำชั้น ช่วยแนะนำและติดต่อกับครอบครัวของนักเรียน เพื่อให้ผู้วิจัยได้มีโอกาสพูดคุยกับผู้ปกครองและเด็ก ๆ ผู้วิจัยได้อธิบายถึงวัตถุประสงค์และวิธีการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจและขอความร่วมมือจาก กลุ่มตัวอย่าง อย่างไรก็ตามผู้วิจัยได้บอกกลุ่มตัวอย่างว่าจะศึกษาเรื่องการสื่อสารภายในครอบครัว แต่ไม่ได้เน้นว่าในประเด็นของเด็กกับการใช้โทรทัศน์

สำหรับกลุ่มตัวอย่างของการวิจัยครั้งนี้ มีจำนวน 8 ครอบครัว และมีความหลากหลายแตกต่างกันไป ในด้านสถานะของทางเศรษฐกิจและสังคม และลักษณะหรือประเภทของครอบครัว โดยแบ่งกลุ่มดังต่อไปนี้

1) สถานะทางเศรษฐกิจและสังคม โดยอาศัยอาชีพหรือรายได้ของครอบครัวเป็นหลัก ซึ่งแบ่งเป็นกลุ่มต่าง ๆ ดังนี้

อาชีพ	-	กลุ่ม 1	เจ้าของธุรกิจ หรือผู้ประกอบการอาชีพที่ใช้วิชาชีพชั้นสูง
	-	กลุ่ม 2	ข้าราชการ
	-	กลุ่ม 3	พนักงานบริษัทเอกชน หรือรัฐวิสาหกิจ
	-	กลุ่ม 4	ลูกจ้างระดับล่างของหน่วยงาน อาชีพค้าขาย หรือรับจ้าง

รายได้ครอบครัวต่อเดือน	-	กลุ่ม 1	มากกว่า 50,000 บาท
	-	กลุ่ม 2	35,001 - 50,000 บาท
	-	กลุ่ม 3	20,001 - 35,000 บาท
	-	กลุ่ม 4	น้อยกว่า 20,000 บาท

- 2) ประเภทของครอบครัว ได้แก่ ครอบครัวเดี่ยว
 ครอบครัวขยาย
 ครอบครัวที่มีผู้ปกครองเพียงคนเดียว
 ครอบครัวบุญธรรม
 และ เด็กที่ไม่ได้อยู่กับพ่อแม่ แต่อยู่กับญาติพี่น้อง

2. เทคนิคการสังเกตการณ์ ก่อนที่จะเริ่มเก็บข้อมูลในแต่ละครอบครัว ผู้วิจัยจะเริ่มทำความคุ้นเคยกับเด็ก ๆ และสมาชิกในบ้านด้วยการไปเยี่ยมเยียนที่บ้าน เพื่อพบปะพูดคุยทำความรู้จักกันก่อนสัก 2 - 3 ครั้ง จนกระทั่งเกิดความคุ้นเคยกันดี จึงจะเริ่มทำการเก็บข้อมูลอย่างเป็นทางการ

เมื่อผู้วิจัยได้เข้าไปสังเกตการณ์ภายในบ้านของกลุ่มตัวอย่างแล้ว ผู้วิจัยใช้การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (participant observation) โดยวางตัวเสมือนเป็นสมาชิกคนหนึ่งของครอบครัว ร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ กับสมาชิกในบ้านเพื่อสร้างความสนิทสนมคุ้นเคย แต่จะไม่มีการรบกวนหรือเริ่มการปฏิสัมพันธ์ หรือแสดงพฤติกรรมใด ๆ ก่อน

สิ่งที่ผู้วิจัยให้ความสนใจในการศึกษาคือการปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กและสมาชิกในครอบครัวระหว่างการดูโทรทัศน์ หรือที่เกี่ยวข้องกับการใช้โทรทัศน์ ทั้งในด้านวัจนภาษาและอวัจนภาษา แต่จะไม่ให้ความสำคัญกับการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวที่ไม่เกี่ยวข้องกับเด็ก ๆ

ผู้วิจัยจะใช้วิธีจดบันทึกสิ่งที่เกิดขึ้น และเพื่อไม่ให้เกิดการจดบันทึกของผู้วิจัยรบกวนพฤติกรรมปกติของครอบครัว ผู้วิจัยจะใช้การบันทึกแบบย่อ แล้วจึงเขียนบันทึกฉบับสมบูรณ์ในช่วงหยุดพักกิจกรรมของครอบครัว เช่น เวลาทำกิจกรรมส่วนตัวของสมาชิก หรือช่วงเวลานักผ่อนบันทึกที่ทำในแต่ละวันจะมีรายละเอียดของพฤติกรรมต่าง ๆ ของเด็กและครอบครัว โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับโทรทัศน์ ตามลำดับเวลาที่เกิดขึ้น การสังเกตการณ์แต่ละวันจะสิ้นสุดลงเมื่อถึงเวลาเข้านอนของเด็ก ๆ

3. ระดับขั้นของการเก็บข้อมูล - Lu11 (1990) ได้กล่าวไว้ว่า ระยะเวลาที่เหมาะสมที่สุดสำหรับการศึกษาแต่ละครอบครัวคือ 7 วัน หรืออย่างน้อยที่สุดผู้วิจัยควรมีเวลา 3 วันสำหรับการศึกษาแต่ละครอบครัว เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้เป็นการทดลองวิจัยเพื่อใช้วิธีการวิจัยแบบ ethnography ประกอบกับมีข้อจำกัดด้านเวลา ผู้วิจัยจึงใช้เวลาเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ครอบครัวละ 3 วัน ภายใน 1 สัปดาห์ โดยเลือกวันตามความเหมาะสมของแต่ละครอบครัว แบ่งเป็นวันจันทร์ ถึงวันศุกร์ 2 วัน และวันเสาร์ หรือวันอาทิตย์อีก 1 วัน อย่างไรก็ตามจำนวนวันอาจเพิ่มขึ้นได้หากครอบครัวเต็มใจ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

เมื่อผู้วิจัยได้เข้าไปอยู่ร่วมกับครอบครัวแล้ว ระดับของความคุ้นเคยหรือระดับความไว้วางใจจะถูกพัฒนาขึ้น ซึ่งทำให้ผู้วิจัยสามารถเก็บข้อมูลได้ 3 ระดับ

ระดับแรก ผู้วิจัยเพิ่งเริ่มเข้าไปในครอบครัว ข้อมูลที่จะเก็บรวบรวมได้ในขั้นนี้จึงเป็นข้อมูลพื้นฐานของครอบครัว ที่สามารถสังเกตได้ เป็นต้นว่า ภาพร่างของครอบครัว ได้แก่ จำนวนสมาชิกและความเกี่ยวพันของสมาชิกแต่ละคน หรือสภาพแวดล้อมของครอบครัว โดยเฉพาะที่ตั้งของเครื่องรับโทรทัศน์ และที่นั่งประจำตำแหน่งของสมาชิกในครอบครัว นอกจากนี้ผู้วิจัยอาจจะพูดคุยกับสมาชิกในบ้าน เพื่อให้ทราบข้อมูลทั่วไปของสมาชิกแต่ละคนอีกด้วย อย่างไรก็ตามเนื่องจากผู้วิจัยใช้เวลาเก็บข้อมูลเพียง 3 วัน ดังนั้นการเก็บข้อมูลในระดับแรกนี้ จึงเริ่มทำขึ้นตั้งแต่ช่วงเวลาที่ผู้วิจัยไปเยี่ยมเยียน พูดคุยกับเด็กและครอบครัวก่อนการเก็บข้อมูลจริง

ส่วนในระดับที่สอง ซึ่งผู้วิจัยและกลุ่มตัวอย่างมีความคุ้นเคยมากขึ้นแล้วนั้น ผู้วิจัยจะได้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการณ์สื่อสาร การปฏิสัมพันธ์ และการใช้โทรทัศน์ของเด็กกับสมาชิกในครอบครัว รวมถึงข้อมูลส่วนบุคคลที่มีรายละเอียดมากขึ้นด้วย โดยผู้วิจัยสามารถเข้าใจการกระทำของสมาชิกแต่ละคนได้จากมุมมองของผู้กระทำ ซึ่งจะช่วยให้ผู้วิจัยตีความการปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กและสมาชิกในครอบครัวได้ชัดเจนขึ้น

ในระดับที่สามหรือขั้นตอนสุดท้ายนี้ เป็นการตรวจสอบความเที่ยงตรง และความน่าเชื่อถือของข้อมูล หลังจากวันสุดท้ายของการสังเกตการณ์แล้ว ผู้วิจัยจะทำการสัมภาษณ์สมาชิกครอบครัวในลักษณะพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ เพื่อยืนยันความถูกต้องของข้อมูล นอกจากนี้แล้ว ผู้วิจัยจะสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการสังเกตการณ์ของผู้วิจัย เพื่อต้องการทราบว่า การที่ผู้วิจัยเข้าไปอยู่ในครอบครัว มีส่วนทำให้กิจวัตรหรือพฤติกรรมของสมาชิกครอบครัวเปลี่ยนแปลงจากปกติไปหรือไม่อย่างไร ข้อมูลส่วนนี้จะช่วยยืนยันได้ว่า

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นไปตามสภาพที่แท้จริงมากน้อยเพียงไร

4. การจัดระบบและการนำเสนอข้อมูล ข้อมูลการใช้โทรทัศน์ของเด็กจะถูกบันทึกไว้ตามลำดับเหตุการณ์ในแต่ละวัน หลังจากการเก็บข้อมูลเสร็จสิ้นลงทั้งหมดแล้ว จึงจะแยกประเภทข้อมูลเป็น 3 ส่วน ประกอบด้วย

- 1) ข้อมูลด้านประชากรของเด็กและครอบครัว ได้แก่
 - 1.1) ประเภทของครอบครัว และจำนวนสมาชิกในครอบครัว
 - 1.2) ลักษณะทางประชากรของเด็ก
 - 1.3) อาชีพของผู้ปกครอง และรายได้ครอบครัว
 - 1.4) ลักษณะของบ้าน
 - 1.5) จำนวนสื่อต่าง ๆ ภายในบ้าน
- 2) ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้เวลาทำกิจกรรมในแต่ละวัน ซึ่งแบ่งออกเป็น
 - 2.1) การเรียน
 - 2.2) การรับสื่อ
 - 2.3) การใช้เวลากับครอบครัว
 - 2.4) การใช้เวลาว่าง
 - 2.5) การนอน
 - 2.6) อื่น ๆ
- 3) ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้โทรทัศน์ ซึ่งแบ่งประเภทตามกรอบทฤษฎีการใช้โทรทัศน์ในด้านสังคม (The Social Uses of Television) ดังต่อไปนี้
 - 3.1) การใช้ในด้านโครงสร้าง (structural) ประกอบด้วย
 - การใช้เป็นสิ่งแวดล้อมในบ้าน (environmental)
 - การใช้เพื่อการจัดระเบียบชีวิตประจำวัน (regulative)
 - 3.2) การใช้ในด้านความสัมพันธ์ (relation) ได้แก่
 - การใช้เพื่อช่วยเสริมสร้างการสื่อสาร (communication facilitation)
 - การใช้เพื่อเข้าร่วมหรือหลีกเลี่ยงกิจกรรมต่างๆ (affiliation/avoidance)

- การใช้เพื่อการเรียนรู้ทางสังคม (social learning)
- การใช้เพื่อแสดงความสามารถหรือความเหนือกว่า
(competence/dominance)

ข้อมูลทั้ง 3 ส่วนนี้จะนำเสนอด้วยการบรรยาย และมีการสรุปข้อมูลบางส่วนในรูปแบบของตาราง เพื่อให้สะดวกต่อการอ่านข้อมูล

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย